

Deprem Bölgesinde Çocuk Olmak

Mualla Buket Soygüt^{*}, Hande Gündoğdu^{**}, Zeynep Kılıç^{***}, Eylül Özgül Tekin^{****}

Mualla Buket Soygüt: Herkese merhabalar diyorum. Havanın böylesine güzel olduğu bir günde bu konuları konuşmamız gerekiyor. Hele mesele çocuklar olunca daha da çok konuşmamız gerekiyor. Çünkü aslında hem bugün konuşulan hem yarın konuşulacak olan bütün konuların kesişim noktası “çocuk”. O yüzden gerçekten bu oturuma sığmayacak kadar çok sorun, konu çocuklarla ilgili. Bu oturumda, alanda daha yaygın ve yoğun olan, can acıtıcı olan sorunlarla ilgili konuklarımız bizi bilgilendirecekler. Ben de kısa bir giriş yapmak istiyorum. Konunun çerçevesini hem olgusal hem de hukuksal olarak aktarmak istiyorum.

Deprem yarattığı bütün sorunlar yaşlarına göre yoğunluğu değişmekle birlikte çocuklar üzerinde yetişkinlere nazaran çok daha ağır etkiler yaratıyor. Büyük ölçüde pandemiye de yaşamış olan çocukları düşündüğümüzde en azından ikincil bir tramvayla karşı karşıyayız ne yazık ki. Dolayısıyla katlanarak artan hem psikolojik hem fiziksel durumlar, zorluklar ve sorunlar söz konusu. Sadece depremi yaşayan çocukların değil, deprem haberlerine maruz kalan diğer çocukların da bu acıya hem ortak hem de tanık olmaları söz konusu. Muhtemelen bugün ikinci gruptan pek bahsedemeyeceğiz. Çünkü daha acil olan bölgedeki çocukların sorunları.

“Çocuk kimdir” diye başlayacak olursak, hukukumuzda yıllarca tartışma konusu olan bu mesele, neyse ki 2005’te nihayete erdirilebildi ve tarafı olduğumuz Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin de kabul ettiği üzere Çocuk Koruma Kanunu’na da benzer bir hüküm konularak önceden reşit olsa bile 18 yaşın altındaki herkesi çocuk sayan hükmü mevzuatımıza alabildik. Dolayısıyla çocuk dediğimizde 18 yaşın altındaki herkesten bahsedeceğiz. UNICEF’in açıklamasına göre, Türkiye’deki depremden etkilenen 11 ilde 4,6 milyon civarında çocuk yaşıyor. Yine Suriye’de 2,5 milyondan fazla çocuk depremden etkilenmiş durumda. Afet Bilgi Sistemi afet yönetim çocuk modülüne yapılan ihbarlar üzerine yapılan çalışmalar neticesinde 479 çocuğun hayatını kaybettiği tespit edilmiş. Ama tabii ki bu rakamların genel olarak

* İstanbul Bilgi Üniversitesi, buket.soygut@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4382-9754.

** Önce Çocuklar ve Kadınlar Derneği, hande.gundogdu@gmail.com.

*** Afet - Çocuk Sivil Koordinasyon Ekibi, atikezeynep@gmail.com.

**** Diyarbakır Çocuk Kriz Ağı, av.ozgultekineylul@gmail.com.

doğruluğu tartışmalı bildiğiniz gibi. Yine UNICEF'e göre 850.000 çocuğun da evsiz kaldığı söyleniliyor. Bunlar şimdilik tahmin edilen rakamlar.

Peki bölgede neler yapılıyor? Bakanlığın çalışmaları var, sivil toplumun çalışmaları var; birkaç tanesinden bahsedeceğim. Burada zaten sahadan gelen çok değerli katılımcılarımız var. Onlar da kendi çalışmalarından bahsedecekler. Ben de bunlara katkı sunmak bağlamında, örneğin, Türkiye Barolar Birliği'nin yayınladığı hukuk rehberinden bahsedebilirim. Orada bir depremde çocukla karşılaşıldığında ne yapılması gerektiğine dair, çok temel diyebileceğim –tabii yetersiz aslında şu aşama için– acil aksiyonların neler olduğu belirtilmiş. Ayrıca alanım olduğu için özellikle önem verdiğim bir konu da cezaevindeki çocuklar meselesi. Bu konuyla yakından ilgilenen Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı'nın da içinde bulunduğu bir acil koordinasyon ekibi var. Onların yapmış olduğu bir çağrı var. Ondan bahsedeceğim. Yine, Türk Tabipler Birliği'nin yaptığı bir çağrı var. Turgut (Tarhanlı) Hocamın da bahsettiği Sendai Riski Azaltma Çerçeve Belgesi var. 2015 ile 2030 tarihleri arasında alınması gereken tedbirleri öngören bu çerçeve belgede, özellikle kız çocuklarına vurgu yapılıyor. Belgenin 36. maddesi, kadınlar ve kız çocuklarının ilgili süreçlere katılımı, afet risklerinin etkin şekilde yönetilmesi ve cinsiyete duyarlı afet riski azaltma, politika, plan ve programların hazırlanması, desteklenmesi ve uygulanması bakımından kritik önemde olduğunu söyleyip daha sonra da kadınlar için güçlendirici tedbirlerin alınması gereğinden söz etmektedir. Maddenin 2. fıkrasında çocuk ve gençlerin, değişimin temel taşları olduğu vurgulanarak onlara mevzuat, ulusal uygulama ve eğitim müfredatları ile uyumlu olarak afet risklerinin azaltılmasına katkıda bulunmalarını sağlayacak alan ve yöntemlerin sunulması gerektiği belirtiliyor. Bu belge, niteliği itibarıyla alınması gereken tedbirlerden bahsediyor.

Ama biz özellikle ilk ve ortaöğretim kurumlarında basit deprem tatbikatları dışında nitelikli bir eğitimin verilmediğini biliyoruz. Şimdi refakatsiz çocuklardan bahsedilecek. Kayıp çocuklardan bahsedilecek. Sendai Belgesi, çocukların kendileri ve ailelerine dair kimlik kartları taşımaları gereğinden bahseder. Bizde ancak son depremden sonra okullarda yavaş yavaş böyle tedbirler alındığını, kartların hazırlanmaya başlandığını duyuyoruz. Ne yazık ki bu önlemler alınmadığı için refakatsiz çocuklar, kayıp çocuklar sorunu gündeme geldi.

Yine temel bir referans olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden bahsetmek gerekir. Sözleşme, çocuklar arasında ayırım yapılmamasını, çocuğun yüksek yararının gözetilmesini, herhangi bir çelişki olduğunda çocuğun en üstte tutulmasını, yaşamının korunmasını, gelişim hakkını ve katılım hakkını özellikle düzenliyor. Fakat deprem bölgesine baktığımızda çocuğun üstün yararı bir kenara, özellikle eşitlik bağlamında hakların sağlanmadığını görüyoruz. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 27. maddesi her çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişmesi için yeterli yaşama standardına ulaşma hakkına sahip olduğunu belirtiyor. Ne yazık ki, Şebnem Hocamın da bahsettiği gibi –Türk Tabipler Birliği raporunda– bu imkânların eşit biçimde sağlanmadığını görüyoruz.

Halen çadır temin edilemeyen insanların bir hayli çok sayıda olduğu, merkezi olmayan yerlerde tekil çadır kuranların bulunduğu da göz önünde bulundurulduğunda hem çadır

kentlerin kendi aralarında hem de tekil çadırlarda kalan çocuklar bakımından eşit imkânların yaratılmadığını biliyoruz. Bazılarında destek hizmeti, gitar kursu, oyun ve etkinlik alanı bulunuyor. Sınava hazırlanan 8. sınıf ve 12 yaştaki öğrencilere yönelik destekleme, geliştirme eğitimleri, gezici kütüphaneler gibi güzel uygulamaları duysak da Nurdağı örneğinde olduğu gibi 4-6 yaşındaki çocuklara açılan Kuran kursunu da biliyoruz. Dolayısıyla burada yine sosyal haklara erişimde eşit bir uygulama söz konusu değil. Göçmen ve sığınmacılar meselesi yarın daha detaylı olarak konuşulacağı için oraya girmiyorum. Yine bu bölgenin çok kültürlü yapısı ve göçmen popülasyonu göz önüne alındığında her çocuğun var olan asgari düzeydeki imkânlardan yararlanmadığını da biliyoruz.

Refakatsiz çocuklar meselesi, hemen ilk günlerde çokça tartışıldı. Cemaat ve tarikatlarla ilgili çıkan haberler var ki, bunlar elbette Türk Ceza Kanunu anlamında suç teşkil ediyor. Dolayısıyla burada etkin soruşturma çok önemli. Deprem yarattığı tüm hukuki meselelerde olduğu gibi, Ulaş Hoca'nın da anlattığı gibi burada çok daha hassas bir durum var. Bununla ilgili uzun bir süre açıklama yapılmadı. Daha sonra bakanlık 1.915 çocuğun kayıt altına alındığını, başvurucuların da kimlik kontrolü ve doğrulaması sonrasında 1.788 çocuğun ailelerine teslim edildiğini duyurdu. 41 çocuğun da hastanelerde tedavilerinin devam ettiğini duyurdu. Hande Hanım da birazdan bahsedecektir, Önce Çocuklar ve Kadınlar Derneği suç duyurusunda bulundu. Onlarla ilgili son durumu kendisinden duymak isteriz.

Bunun dışında, hayatını kaybeden çocuklar var; bunlar yetişkinlere göre daha az sayıda. Çocukların fiziksel olarak daha küçük olmaları nedeniyle hayatta kalma şansları daha yüksek olsa da deprem sonrasında dezavantajlarının yüksek olduğunu söylemek gerek. Ailesiz kalan çocuklarla ilgili olarak, sanki ilana çıkar gibi "evlat edin" şeklinde yönlendirmeler yapıldı. Daha kimlik tespiti, eşleştirme vesaire yapılmadan veya o çocukların ailelerinin gerçekten kayıp olup olmadığı tespit edilmemişken... Çok erken günlerde bence talihsiz açıklamalar yapıldı, ki kanuna göre de ailesinin olmadığı tespit edilmiş olsa bile bir yıl boyunca çocukların devlet gözetiminde tutulması lazım.

Engelli kalan çocuklar var. Okulsuzluk durumu söz konusu; yeni okula uyum durumu söz konusu. Çünkü diğer illere nakiller olduğunu biliyoruz. Büyük oranda, 27.462 çocuğun okullarına geri döndüğünü biliyoruz. Fakat deprem bölgesinde kalan çocuklar için, ki bu her yerde öyle mi emin değilim ama yeni çıkan bir habere göre, eğitime başlandı. Eğitim, 63 gün sonra başlayabildi, ki çocuk psikolojisi için rutinlerin ne kadar kıymetli olduğunu düşünürsek bu çok geç bir vakit gerçekten.

Yine az önce söylediğim gibi cezaevindeki çocuklarla ilgili Afet Çocuk Sivil Koordinasyonu'nun, başta Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı olmak üzere barolara, bütün bakanlığa çağrısı vardı. Koordinasyonun yayımladığı rapordan nakillerin gerçekleştiğini biliyoruz. Çocuk hapishanesinden 163 çocuk mahpusun Samsun Kavak Çocuk Hapishanesi'ne nakledildiğini biliyoruz. Ama detayları bilmiyoruz. Yani ailesini kaybedenler var mı? Varsa bu çocuklara ölüm izni verildi mi, kalan aile üyeleriyle görüştürüldüler mi? Veya nakil nasıl gerçekleştirildi? Zaten hep unutulmuş çocuklardı onlar. Hele ki yine kız çocukları bunların içinde hep dezavan-

tajlı konumdadır. Tüm bu sorulara dair sağlıklı bir veri yok bildiğimiz kadarıyla. Halbuki Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37. maddesi de bize özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa, insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimi göz önünde bulundurularak davranılması gerektiğini söylemekte.

Bunun dışında güvenlik meselesi, sağlık meselesi var. Oradaki çocukların sağlığa erişimi, aşılama, yeni doğan bakımı, bulaşıcı hastalıklar gibi pek çok sorunla saha yüz yüzedir. Daha bugün yine sosyal medyada paylaşıldı. Deprem bölgesinde dünyaya gelen bir aylık SMA'lı Zümra bebek için yardım kampanyası düzenleniyor. Son zamanlarda çokça gördüğümüz bir yardım çağrısı bu, ama bir de deprem bölgesinden olması ayrıca bir acıtıyor. Evet acıyı ortaklaştıracağız ama bu devletin yükümlülüğünü elbette ki ortadan kaldırmıyor.

Yine çocukların suça ve şiddete karşı korunması çok önemli. Örneğin, kişisel verinin ihlali... İlk andan itibaren enkaz altından çıkartılan çocukların fotoğrafları sürekli olarak paylaşıldı örneğin. Geçici yaşam alanları denilen çadır kentler, diğer risklerin yanı sıra çocukların güvenliği bakımından da büyük tehlike yaratıyor. Alıkoyma ve istismar vakaları artmaya başlamış. Şebnem Hoca'nın da söylediği gibi kapısı fermuardan olan ve duvarları kumaştan olan çadırlarda bunu nasıl sağlayabilirsiniz? Elbette ki TCK'nın ilgili hükümleri devreye girecek, Çocuk Koruma Kanunu'nun ilgili hükümleri var. Uygulanması hep problem olsa da 6284 Sayılı Kanun'da koruyucu tedbirler var ama yeterli olmadığını da biliyoruz. Ki, bölgeye gönderilen savcı sayısı üçüncü gün itibariyle ancak 62 iken haftasonu 500'e yaklaşmıştır. Halen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Kendisi de depremde olan pek çok savcı tayinini istemiştir. Orada kalanlar da ölü defin işlemleri ve delil tespiti işlemleriyle uğraşmaktadırlar daha ziyade. Dolayısıyla etkin bir soruşturma yapılması zorlaşmaktadır.

Şimdi sözlerime burada son vererek sözü, Önce Çocuklar ve Kadınlar Derneği Yönetim Kurulu Üyesi olan ve 2005 yılından bu yana da çok sayıda dernek ve benzeri sivil toplum örgütünde gönüllü olarak avukatlık ve danışmanlık yapan Avukat Hande Gündoğdu'ya bırakmak istiyorum. Bize depremden etkilenen çocuklar için devlet korumasındaki eksikliklerden, bunların yarattığı sorunlardan ve ortadan kaldırılması amacıyla attıkları adımlardan bahsedecek. Buyurun Hande Hanım.

Hande Gündoğdu: Herkese merhaba, derneğimize kendini ifade etme, çalışmalarını sizlerle paylaşma olanağı sağladığımız, bizi de bu değerli etkinliğe davet ettiğiniz için teşekkür ederim. Önce Çocuklar ve Kadınlar Derneği 2018 yılında dernekleşti. Ama mücadelesi çok daha geriye dayanan bir mücadele örgütü diyebiliriz. Kısaca bahsetmem gerekirse, olağan şartlarda tüzükteki yer aldığı haliyle amacımız, cinsel istismara maruz kalmış çocuklar ve cinayete kurban gitmiş kadınların savunmanlığını üstlenmektir. Cinsel saldırı suçlarında da etkilenen kişilere, mağdurlara hukuki destek sağlıyoruz. Hukukla sınırlamıyorum çünkü aynı zamanda bu suçlar nedeniyle mağdur olmuş insanlara ücretsiz gönüllü bir psikolojik desteği de gücümüz yettiğince sağlamaya çalışıyoruz.

Maalesef şubat ayı başında yaşanan yıkıcı deprem, derneğimizin sözünü ettiğim faaliyetlerini ve görevlerini güncelledi. Nasıl güncelledi? Arama kurtarma çalışmalarının başlamasının hemen ardından derneğimiz çok sayıda kayıp çocuk ihbarı almaya başladı. Gelen ihbarlar özetle şöyleydi: Enkazdan çıkartılmış ya da kayıp olarak bulunmuş çocukların buldukları yer-mevki kayıt altına alınmaksızın, not edilmeksizin sağlık kuruluşlarına sevkinin yapıldığı ve özellikle sağlık kuruluşuna sevki yapılırken çocukların ortadan kaybolduğu ve ailelerinin onlara ulaşamadığı yönündeydi. Bu konuda çok sayıda ihbar almaya başladık. Ardından da zaten hemen depremin kayıp çocukları basına yansımaya başladı. Tekil örnekler olarak da yansıdı. Toplu örnekler olarak da yansıdı.

İlk gözlemlerimiz şu oldu, aslında 20 yıllık siyasi iktidarın genel tercihlerinin, politik ve ekonomik tercihlerinin acı sonuçlarını 20 yıldır yaşıyorduk. Ama en acı sonuçlarını depremde çocukların maruz kaldıkları sorunlar üzerinden görmüş olduk. Çünkü depremden canını kurtarmış bir çocuk maalesef ebeveynlerine bile ulaştırılmadı. Çünkü bir bildirim ve kayıt sisteminin oluşmadığını gördük. Yani deprem ülkesi olan Türkiye’de mevcut siyasi iktidarın buna dönük hiçbir hazırlığının bulunmadığı, az çok hepimizin bildiği bir şeydi. Bu hazırlıksızlık maalesef depremden kurtulmuş çocukların kimsesizleşmesi olarak karşımıza çıktı. Basına yansıyan çok sayıda örnek oldu. Derneğimize bu yönde başvuran ailelerden vekâlet alarak bu arama süreçlerinin parçası olduk. Yani aslında kendiliğinden ilerlemesi gereken bir süreçti. Fakat hukuki ve sosyal zorlama ile yürütülen süreçler haline geldi. Ailelerine kavuşan, bildiğimiz çocuklarımız oldu. Maalesef cansız bedenlerin bulunmasıyla sonuçlanan örnekler oldu. Bu noktada çocuklarının kayıp olduğunu idari makamlara bildiren fakat herhangi bir olumlu-olumsuz cevap alamamış ailelerle birlikte adli süreçlere başladık, kayıp çocuk ihbarında bulduk.

Bölgeye giden avukat arkadaşlarımız bizzat ailelerle görüştü. Bizzat savcılarla görüştü. Özellikle Hatay Barosu ile yakın temasımız oldu ve çocukların bulunması sürecinde üzerimize düşeni yapmaya çalıştık. Maalesef bu ihbarlar halen geliyor. Yani depremin üzerinden oldukça uzun bir zaman geçti fakat bu ihbarları hâlâ almaya devam ediyoruz. İşin bir boyutu buydu. Bununla ilgili de basına yansımalarının ardından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birtakım açıklamalar yapmak zorunda kaldı. Fakat bu açıklamaların tatmin edici olmadığı kanaatini taşıyoruz. Sadece dernek olarak değil, bence toplumu tatmin eden açıklamalar değildi maalesef bunlar. Rakamlar kayıp çocuk ihbarıyla örtüşmeyen rakamlardı. Aslında bir kategorinin de bakanlığın açıkladığı rakamlarda yer almadığını gördüm. O kategori de depremden kurtarılmış, fakat yetkisiz kişi ve kurumlara teslim edilen çocuklardı. Şimdi bu durum Türk Ceza Kanunu açısından suç teşkil ediyor. Ayrıca Çocuk Koruma Kanunu’nda açık bir bildirim yükümlülüğü olmasına rağmen bildirim yükümlülüğünün çeşitli cemaat ve tarikatlar tarafından bütünüyle es geçildiği ve devlete, bünyelerine aldıkları refakatsiz çocukları bildirmedikleri gerçeğiyle karşılaştık. Bu gerçeğe nasıl karşılaştık? Basına yansıyan ilk olayı hatırlayacaksınız. Beykoz’da üç villaya yerleştirilmiş 60 refakatsiz çocuk vardı. Biz de bunu aynı anda hem

basından öğrendik hem de bölgede bu duruma tanıklık etmiş bir yurttaş derneğimize ulaştı ve delil sağladı. Yani kamera kayıtları –basına yansımış kamera kayıtlarından bahsetmiyorum, içeriden kamera kayıtları–, iç yazışmaların bulunduğu WhatsApp kayıtlarıyla birlikte derneğimize ulaştı.

Biz de derhal bu durumun –yetkisiz kişilerin bir cemaatle bağlantısı olduğuna ilişkin güçlü kanıtlar olan üç evde tutulduğu– çocuğun kaçırılma ve alıkonulması suçu ve çocuğu hürriyetinden yoksun kılma suçu olduğunu belirterek, delillerimizi sunarak Beykoz Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunduk. Bu suç duyurusuna eşlik eden bir kamuoyu tepkisi de ortaya çıktı. Hatırlayacak olursanız, bunun üzerine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bir açıklama yapmak zorunda kaldı. Bu suç duyurusu ve haberlerle bu durumdan haberdar olduğunu aslında bakanlık da kabul etmiş oldu. Burada da çok açık bir biçimde Çocuk Koruma Kanunu'ndaki açık bildirim yükümlülüğüne rağmen herhangi bir bildirim yapılmadığını gördük. Dolayısıyla bizim suç duyurusunda yer vermediğimiz bir ihlalin daha varlığı bizzat bakanlığın açıklamasıyla ortaya çıkmış oldu. Peki soracak olursanız, Beykoz Cumhuriyet Başsavcılığı'na yapmış olduğumuz suç duyurusu nasıl sonuçlandı? Jet hızıyla takipsizlik kararı aldık. Takipsizlik kararına itiraz ettik. Fakat ondan da sonuç alamadık. Bununla ilgili bir suç duyurusunu da Çağdaş Hukukçular Derneği yaptı. O da benzer gerekçelerle takipsizlikle sonuçlandı.

424

Buradan nasıl bir anlam çıkartabiliriz? Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın “Hayır, orada hiçbir sorun yok” demesi Cumhuriyet Savcılığı açısından yeterli görüldü ve “Burada soruşturulacak bir şey yok” dedi. Tanığımız ifadeye dahi çağrılmadan verildi bu takipsizlik kararı. Teknik olarak hukuki süreç bu şekilde sonuçlansa da hem suç duyurusuyla hem yapılan açıklamayla kamuoyunun ilgisi ile birlikte en azından bakanlık bir açıklama yapmak ve denetim sorumluluğunu yerine getirmek durumunda kaldı, denilebilir. Beykoz'da yapmış olduğumuz suç duyurusunun hukuki ve sosyal sonuçları böyle oldu.

Hemen ardından yanlış hatırlamıyorsam Antep'ten AFAD aracılığıyla 47 çocuğun Sakarya'da bir Kuran kursuna gönderildiği bilgisini aldık. Velileri, vasileri, yasal temsilcileri olmaksızın. Zaten velileri, vasileri olsa ve onların rızası olsa bile oldukça tartışmalı bir mesele çocukların Kuran kursuna teslim edilmesi. Bununla ilgili de hem bölgeden bize tanıklarıyla ulaşan ihbarlar oldu hem de yine basından edindiğimiz bilgiler ve delillerle Sakarya Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunduk. Hâlâ soruşturuluyor, fakat bilemiyorum yani hukuki olarak olumlu bir sonuç alınır mı alınmaz mı? Hukuki tartışmalar değil, sizler de biliyorsunuz bunlar son derece politik tartışmalar ve politik gerekçelerle veriliyor kararlar, diyelim. Ama şu oldu, bu 47 çocuğun 9'u dışında 38'inin aileleri bulundu ve ailelerine teslim edildiler. Bu anlamıyla aslında kısmen maksat hasıl olmuş oldu.

Menzil köyünde 1.100 çocuğun tutulduğuna ilişkin haberler yine toplumda korkunç tepki yaratan bir olaydı. Fakat tarikat üyeleri haberi yapanlara da derneğimize yönelik de tehditler dışında bir şey yapmadılar. Yaptıklarının doğru olduğunu düşünüyorlardı. Çünkü

devlet herhangi bir biçimde sorumluluklarını, eylemlerinin suç teşkil ettiğini onlara bildirmek şöyle dursun, denetlemiyordu bile. Bununla ilgili de Adıyaman Cumhuriyet Savcılığı'na bir şikâyetimiz vardı. Yine çocuğun alıkonulması, kaçırılması, hürriyetinden yoksun bırakılması, eğitimin laiklik ilkesinin ihlal edildiği ve tespit edilecek suçlarla ilgili. Basına yansıdığı şeklini bilmiyorum hatırlıyor musunuz? Videoda, çocuklar dini kostümlerle dini bir eğitimden geçirilirken paylaşılmışlardı. Yani burada tek başına veli, yani refakatsiz bir biçimde yetkisiz kimselere teslim edilmeleri yok. Burada birden fazla sorunlu başlık var. Hukuk açısından da, en genel haliyle çocuk hakları açısından da sorunlu bir durum var. Bu konunun da takipçisiyiz.

Şunu söylemek gerekir, benden önceki konuşmacı arkadaşlarım çok değerli katkılar yaptılar bununla ilgili. Depremden sonra ortaya çıkan tabloda istismar ve şiddetin yaygınlaştığı görülüyor ve maalesef öncelikle çocuklara ve kadınlara yöneliyor. Derneğimize gelen ihbarların bir kısmını da depremden sonra konteynır kentlerde, çadırlarda istismar ve şiddet vakalarına dönük artış oluşturuyor. Bu yönde hukuki destek talebi alıyoruz. Bu taleplere de cevap vermeye çalışıyoruz. Bölgede üstlendiğimiz çocuk istismar dosyaları oldu. Depremden hemen sonra kadına yönelik şiddet nedeniyle 6284 başvurularımız elbette var. Fakat olağan koşullarda bile uygulamak ne kadar zor biliyorsunuz. Orada bir tebligat sorunu bahane ediliyor ve gerçekten de hiçbir biçimde ilgilenilmiyor. Bu da bize gösteriyor ki devletin öncelik sıralamasında çocukların ve kadınların deprem sonrası artan yaşamsal sorunları yer bulabilmiş değil.

Pekâlâ, ne yapılabilir, ne yapmak gerekir? Her şeyden önce şunu söylemek isterim. Derneğimiz bu tür ihbarlara, adalete erişimi çeşitli nedenlerle güçleşen kesimlere bu konuda hukuki ve psikolojik destek sunmaya devam ediyor. Bu yönde gelen ihbarları titizlikle değerlendiriyor ve hızla aksiyon almaya çalışıyoruz. Bu ihbarların tabii ki azalmasını temenni ederiz, ama mevcut yapıda azalmasını temenni etmek çok şey, yani öyle bir temenni... Onun dışında, yani elimizden geldiğince canımızı dişimize takarak mücadele etmek ve yanlarında bulunmak durumundayız. Sonuç alabilmemiz ancak böyle mümkün diye düşünüyorum. Somut sorunların çözümü konusunda dernek faaliyetimiz, dernek maksadımız çerçevesinde elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Bir diğeri de elbette devletin, siyasi iktidarın bu konudaki yönelimlerini, eğilimlerini, tercihlerini sorgulatmak, bunları gündeme getirmek, buradaki eksikliklere işaret etmek. Çözümün gerçekten de eşitlikçi, özgürlükçü, adil bir düzene evrilecek; kapsamlı, çok boyutlu bir mücadeleyle mümkün olduğunu duyurmaya gayret ediyoruz. Umuyorum bu acı tablo bir daha yaşanmaz. Böylesi acılarla, acılardan öğrenmek gerçekten de çok öğretici ama hesabı sorulmadığında ve birlikte mücadele edilemediğinde de oldukça yıkıcı. Bu birliktelik çok değerli, burada sergilediğimiz birliktelik de çok değerli. Tekrar herkese teşekkür ediyorum. Beni dinlediğiniz ve derneğimize yer verdiğiniz için.

Mualla Buket Soygüt: Çok teşekkür ederiz Sayın Gündoğdu. Şimdi Dr. Zeynep Kılıç'a söz vermek istiyorum. Kendisi çocuk hakları aktivisti ve depremden sonra kurulan Afet Çocuk Sivil Koordinasyon ekibinin de gönüllüsüdür. Bu deneyim üzerinden bizlere tespit ettikleri hak ihlallerini ve bunlara karşı neler yaptıklarını aktaracak.

Zeynep Kılıç: Ben de İnsan Hakları Hukuku Merkezi'ne bir teşekkürle başlayayım. Gerçekten hepimizin farklı farklı alanlarda deliler gibi çalıştığı bir meselede her şeyi birazcık olsun bütünlüğü içinde görebilmek, birlikte konuşabilmek, birlikte kafa yorabilmek ya da birbirimizden duymak çok kıymetli. Çünkü gerçekten kendi kutularımızın içinde debeleniyormuşuz gibi bir hisse kapılabiliyorum ben zaman zaman. Orayı biraz açmayı sağladı bu buluşma, çok teşekkürler. Ben Buket Hanım'ın söylediği gibi Afet Çocuk Sivil Koordinasyon ekibi adına buradayım. Bizim oluşumumuz aslında çok esnek bir örgütlenme, bireysel katılıma, bireysel inisiyatifte dayalı bir örgütlenme. Deprem sonrasında kuruldu, 6 Şubat'ta içimizdeki kurumlardan bir tanesinden bir toplantı daveti geldi ve buluşmaya başladık. Bütün dayanışma örgütlenmeleri gibi deneyimlerinin ışığıyla bir araya gelen bir grup insan ve içinde çeşitli kurumların olduğu bir grup insan olarak yola çıktık.

İlk başta öncelikli amaç, aslında bir arada olmak, neler yapabileceğimize bakmak ve acil müdahalelerde bulunmaktı. Bir yandan birbirimizi sağaltma ihtiyacımız da vardı. Hakikaten de öyle başladık ama giderek sahanın yani deprem bölgesindeki özellikle çocukların ve orada çocuklarla çalışanların ihtiyaçlarına göre şekillenen ve biraz daha esnek planlamayla devam eden bir yapıya kavuştuk. İşte üçüncü aya ulaşmak üzereyiz. Bu esnada ekibe dahil olan ya da ekipten ayrılan çeşitli insanlar oldu. Dolayısıyla o çeşitlilikle devam ediyoruz ve şu an ekibimizde 135 kişi var. Bu 135 kişi, çocuk hakları alanında farklı örgütlerde ya da bağımsız olarak çalışan kişiler ve meslek uzmanları. Dolayısıyla 60 civarında örgütle doğrudan bağlantı içindeyiz, Afet Çocuk Sivil Koordinasyonu olarak. Bu esnek örgütlenmenin çeşitli avantajları oldu. Aralarda biraz ondan da bahsedeceğim ama ben biraz daha çalışma yapımız üzerinden temas ettiğimiz çocuk meselelerine başvuracağım. Biraz onları ifade etmeye çalışacağım. Aslında Buket Hoca da Hande Hanım da bahsetti. Çok benzer alanlarda çalışıyoruz. Çok tekrara düşmemeye çalışarak aktaracağım.

Biz çalışma grupları halinde örgütlendik. Çünkü mesele, işte deminden beri aktarıldığı gibi çok kapsamlı. Ve bütün olarak ele almak epeyce zor. Çok basit bir örnek vereyim. Bir izleme çalışması yapmaya niyetlendik. Ama olamadı, o kapsamın büyüklüğü içinde. Dolayısıyla daha parçalı alanlara doğru gitti çalışmalarımız. Biz şu an farklı farklı çalışma gruplarında süreci izlemeye ve raporlama yapmaya çalışıyoruz ama aynı zamanda da sahanın ihtiyaç duyduğu çeşitli bilgi, materyal üretimlerini sağlamaya çalışıyoruz.

İlk kurulan çalışma gruplarından bir tanesi gene önceki deprem deneyimlerinden bildiğimiz bir yerden, kayıp çocuklarla ilgili oldu. Bu ekip üç aydan beri hâlâ çalışmalarını sürdürüyor. Hande Hanım'ın dediği gibi hâlâ ihbarlar geliyor. Ekibimizdeki arkadaşlar sosyal medya üzerinden ya da –biz ismimizi duyurduktan, güvenilirliğimiz test edildikten sonra– farklı WhatsApp gruplarından ailelerin arasındaki irtibatlar üzerinden gelen başvurularla, çocuklarla aileleri eşleştirme çalışması yapıyor. Bu kapsamda listemizde olan 370 çocuktan 100'den fazlası aileleriyle buluştu. Çalışmaları esnasında 130 çocuğun maalesef yaşamını kaybettiğini öğrendik. Şu an 150'ye yakın çocuk hâlâ kayıp durumda.

Biraz önce de söylendiği gibi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çeşitli sayılar yayımlıyor. O sayılardaki ifadelerle bizim yaşadığımız gerçeklik birbirine asla uymuyor. Ama şöyle bir sabitlik var, gerçekten aslında çocukların kayıp olma süreçleri daha çok sağlık sistemi içerisinde ortaya çıkıyor. Anladığımız kadarıyla şöyle oluyor. Kimliklendirme ve kayıt sistemiyle ilgili de sorunlar yaşanıyor, baştan itibaren. Ardından sevk süreçlerinde, çocuklar kimliklendirilmiş olsa da aslında aileler bilgilendirilmeden, yani listeye girmeden sevkler yaşanıyor. Ailelerin kayıplarını arama sürecinde de bakanlığın arayüzü ve danışma telefonları bulunuyor; onların kendi içinde başka sorunları var. Arayüz sadece kimlik bilgisiyle çalışıyor. Yani ben kendi çocuğumu ya da bir akrabamı arıyorsam onun kimlik bilgisini giriyorum ama bakanlıkta o çocuk kimlik bilgisiyle eşleşmedi ise zaten bulabilme ihtimalim yok. Yakınını arayan kişiler o telefon danışma hatlarında başka tür zorluklar yaşıyorlar. En temel konulardan biri tek dilli olması, dolayısıyla aslında anadili Türkçe olmayan hiçbir ailenin kolaylıkla o sisteme erişebilmesi mümkün görünmüyor. Bütün bunlar zaten kendi başına aslında sistemin ne kadar eksik çalıştığını ve çocuk odaklı, insan odaklı olmadığını gösteriyor.

Diğer yandan bakanlık verilerine geri dönecek olursam da şöyle bir tespit bizim için önemli görünüyor: Bakanlığın düzenli olarak paylaştığı, aslında sağlık sistemine giren çocuklarla ilgili veriler. Dün baktım, bugün tekrar kontrol etmedim ama dünkü sayı 22 kimliksiz çocuktan bahsediyordu. Yani bizim kendi içinde sivil inisiyatifle örgütlenen bir örgütün ulaştığı 150 çocuk varken, bakanlığın 22 çocuktan bahsediyor olması zaten kendi başına bir tuhaflik sergiliyor aslında. Dolayısıyla Hande Hanım'ın da söylediği gibi, sağlık sistemine girmemiş çocukların hiçbir biçimde kaydı yok ve buna dair bilgi yok. Hiçbir veri yok bu konuda. Dolayısıyla biz ne depremden etkilenen çocukların net sayısını biliyoruz, ne kaybettiğimiz çocukların net sayısını veya hayatını kaybeden çocukların ne de şu an aileleriyle bir arada olamayan çocukların sayısını biliyoruz. Benzer biçimde koruma sistemi içindeki çocuklar, hani deprem illerinde kurum bakımında olan çocuklara dair bilgi de açıklanmıyor. Hızlıca nakledildiler, bunu biliyoruz. Nakille ilgili olarak yeteri kadar şeffaflık sağlanmadı. Ailelere bilgi verildi mi? Çocuklar nasıl bilgilendirildi? Aynı mahpus çocuklar gibi. Bu konuda bilgi paylaşılmadı. Gene aranan çocuklarla ilgili bir şey söyleyip burayı geçeyim.

Bilgilendirme amaçlı olarak sosyal medyayı çok kullanıyoruz, orada arkadaşlarımızın paylaştığı iki örnek vardı, tanık oldukları ya da takip ettikleri vakalarla bağlantılı olarak. Bu vakalar aracılığıyla sistemin nerelerde çalışmadığını görmek biraz daha mümkün oluyor. Bir yaşında bir bebek enkazdan babasıyla birlikte çıkıyor. Babasıyla hareket ederken bebek babaya haber verilmeden alınıyor ve başka bir yere doğru sevk ediliyor. Ailesi bebeğini bulabilmek için 10 günde dört ayrı şehirdeki hastanelere gitmek zorunda kalıyor ve sonunda İstanbul'da yoğun bakımda buluyorlar. Bebekleri çok şükür hayatta diyeceğim, ama yani 10 gün kilometrelerce yol, dört ayrı şehir ve hastane gibi bir süreci, deprem yaşamış bir ailenin kendi başına kotarması bekleniyor.

Bir diğer vaka ise beş yaşında bir çocuk, yine ambulans, yine sağlık sistemi süreci. Ailesiyle birlikte enkazdan çıkarıldıktan sonra ambulansa bindiriliyor ve kayboluyor. 20 gün sonra bulabiliyorlar. Beş ayrı şehri dolaştıktan sonra bulabiliyorlar ve buldukları yer aslında çıktıkları yer. Çocuk Hatay'da vefat etmiş ve defnedilmiş, kimsesizler mezarlığına. Arkadaşlarımızın aktardığını söyleyeceğim, ben o ekibin içinde değilim. Ailenin şükrettiği bir nokta; çocuklarının en azından bulunmuş olması. Çünkü alternatifi çok daha başka korkular, riskler ve endişeler taşıyor. Aslında hepimiz bunu çok net biliyoruz; insanların devlet tarafından kendi başına bırakıldığı bir süreç yaşıyoruz. Sivil alan başka desteklerle devam etmeye çalışıyor. Onu da not etmek lazım. Dolayısıyla çocuk koruma sistemi açısından baktığımızda aslında hiç işlemeyen bir sistemden bahsediyoruz.

Mahpus çocuklarla ilgili çalışan bir grubumuz var. Çok hızlıca ondan da bahsedeyim. Buket Hoca biraz anlattı. Depremden sonra Hatay'daki Çocuk Hapishanesi'ndeki çocuklar, Samsun'daki bir çocuk hapishanesine nakledilmiş. Buradaki koşulların nasıl olduğunu hiç bilmiyoruz. Yani Samsun'da çocuklar şimdi ne durumda onu da bilmiyoruz. Bütün bu nakil sürecine dair de hiçbir bilgi yok. Bununla ilgili bilgi notları hazırladı arkadaşlar ve alanda çalışan Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı ya da Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği aracılığıyla bağlantılar kurmaya çalışıyor, görüşmeler yapıyorlar. Dolayısıyla süreci izlemeye çalışıyoruz. Ama gene aynı şey, hiçbir şeffaflık yok, hiçbir koordinasyon yok, hiçbir bilgilendirme yok. Çocuklar için de aileleri için de... Bu çocuklar depremi yaşadı ve nasıl destek aldılar? Oralara dair hiçbir fikrimiz yok, maalesef paylaşılmıyor.

Aslında şöyle bir şeyin altını çizeyim, belki şimdiye kadar konuşulanlardan biraz daha farklı olarak. Bir ekibimiz, barınma alanları üzerine çalışıyor. Hem izleme göstergeleri hazırlamaya çalışıyor hem de aslında tasarımcılara ya da bu alanda düzenleme yapma sorumluluğu taşıyan kimselere çocuk dostu alanların nasıl olması gerektiğine dair bir yol gösterme, yön gösterme çalışması hazırlıyor. Çünkü sahadaki ziyaretlerimizde gördüğümüz gibi çok ciddi riskler var. Bir kısmından bahsedildi. Biri de çocuk istismarı ihmalinin çok artması ihtimali... Çünkü mahremiyet ile ilgili bir önlem yok. Yani aslında sadece şu an çadır alanlarında değil, kurulacak konteynır kentlerde de bu risk çok yüksek. Orada insanlar en az bir-iki yıl yaşayacaklar. Bir tane ortak alan, bir yatak odası gibi alan var, küçücük bir alanda, 20 metrekare civarında olduğunu hatırlıyorum – beş kişilik ailelerin yaşaması öngörülüyor. Hiçbir şey olmasa bile aile içi çatışmaların ve dolayısıyla çocuğa yönelik şiddetin artmasıyla ilgili bir büyük bir risk var. Mesela buna dair hiçbir çalışma olmadığını gördük.

Düzenleme olarak altyapı koşulları çok yetersiz. Hijyen sorunları var, kız çocukları regl ile ilgili, karanlıkta tuvalete gidememe gibi bir sürü zorluklarla başa çıkıyorlar. Sel, yangın, barınma alanındaki riskler, çöpler, çamurlar vesaire... Bunlara dair aslında bir düzenleme yok. Beslenmeyle ilgili çok ciddi sorunlar var. Yani bunu şu an yaşamıyoruz belki ama o çocukların gelişiminde çok önemli bir etki yaratacak. Çünkü çok tek tip besleniyorlar ve bir yandan da çok abur cuburla besleniyorlar. Dışarıdan gelen ziyaretçiler, ki buna bakanlık da dahil maalesef, yani bakanlığın çocuklara yaklaşımı çok nesneleştirilen bir durumda oluyor. Sosyal

medyayı takip ederseniz görebilirsiniz, bugün bir tane postumuz çıkacak buna dair, onu da takip edebilirsiniz isterseniz. Böyle bir çeşit karnaval havası, bir bayram havası yani yas sürecini tutmakla ilgili bir çaba da olmadığı gibi, işte tiyatrolar, şekerler, cipsler, falan gibi; küçük yaşla ilgili şeyler daha çok böyle. Keyifli vakit geçirmeye odaklanan bir destek var, barınma alanlarında da.

Bu arada Buket Hoca söyledi, Nurdağı'ndaki Kuran kursu diye, 4-6 yaş, 4-7 yaş arasındaki çocuklar. Bütün barınma alanlarında var. Gezdiğim tüm çadır alanlarında, konteynır alanlarında bunu gördüm. Evet, başka çalışmalar da var, psikososyal destek çalışmaları da var. Ama hakikaten Diyanet Vakfı her yerde örgütlenmiş durumda ve Kuran kursları açıyorlar çocuklara. Büyük yaş, okul çağı için okuldan kopmalar, eğitimden kopmalar zaten çok yüksek düzeyde olacak. Yerinden edilen çocuklar için de öyle. Dediğimiz gibi şu an deprem bölgesinde kalanları daha çok konuşuyoruz ama depremi yaşayıp başka illere göçmek zorunda kalan çocuklar için de benzer koşullar geçerli, hem barınma alanları açısından hem psikososyal destekler açısından. Eğitim desteği açısından hakikaten hiçbir koordinasyonlu düzenleme olduğunu söylemek mümkün değil. Özellikle ergenler bizden önceki oturumda da söylendi. 14 yaş üstü kız çocuklar için zaman geçirecekleri hiçbir şey yok ve boşluktalar aslında. Travma sonrası boşlukta kalmanın ağır etkiler yaratabileceği bir kombinasyon gibi düşünmek mümkün. Dolayısıyla aslında ergenlere yönelik çalışmaların yapılması şart. Bununla ilgili de psikososyal destek çalışma grubumuz çeşitli önerilerde bulundu, bilgi notları yayımladı.

Çalışmaları çok geniş bir alanda sürdürmeye çalıştığımız için biraz uzun oldu, şöyle tamamlayabilirim. Bir yandan aslında hani sahaya doğru üretimler yapmaya çalışırken bir yandan savunu alanını tutmaya çalışıyoruz, raporlamalar yapıyoruz; başta BM Çocuk Hakları Komitesi olmak üzere ilgili tüm uluslararası kuruluşlara. Aynı zamanda kamuya yönelik bilgilendirme yapıyoruz ve bilgi edinme başvurusu yapılmasına yönelik destekleri de vermeye çalışıyoruz. Çünkü hakikaten buradan birlikte örgütlenerek çıkacağız. Şunu gördük: 1999 depreminden sonra sivil alan çok öğrenmiş. Biz gerçekten çok hızlı harekete geçebildik, çocuk alanı için söylemiyorum, bunu bütün sivil toplum alanları için söylüyorum; çok hızlı harekete geçebildiği, bireysel inisiyatif alınabildiği için çok güçlü gidiyor. Gönüllülük çok arttı, devlet ise büyük boşluk yaratıyor. Dolayısıyla buradaki dengeyi sağlamak için aslında birazcık daha birlikte ve savunuya özen göstererek, odaklanarak harekete devam etmeniz gerekiyor diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Mualla Buket Soygüt: Çok teşekkür ederiz. Şimdi de Diyarbakır Barosu'na bağlı Av. Eylül Özgül Tekin'e söz vereceğim. Kendisi Çocuk Hakları Merkezi üyesi ve çocuk hakları odaklı kriz yönetim ağı olarak saptadıklarını, ihlallerden ve buna karşı yaptıkları savunuculuk faaliyetinden bahsedecek.

Eylül Özgül Tekin: Merhaba. Ben de teşekkür ederek başlayayım. Aslında depremi yaşayan, depremden kurtulan ve deprem de çalışan bir ağ olarak buradayız. Ve burada hepimizle

buluşmuş olmak, konuşabiliyor olmak gerçekten bir motivasyon kaynağı. Programı düzenleyenler, organize edenler ve katılımcı herkese çok teşekkür ediyorum bu yüzden. Aslında deprem bir doğa olayı, yani mevsim değişikliği gibi, yağmur gibi bir doğa olayı ve doğrudan depremden kimse yaşamını yitirmedi. İnsanlar göçük altında kalarak, ezilerek ya da işte arama kurtarma faaliyetleri geciktiği için yaşamlarını yitirdiler. Dolayısıyla insan eliyle aslında etkisi artırılmış bir kriz halinden bahsediyoruz. Elbette ki Covid-19 gibi, iklim değişikliği gibi savaşlar, çatışmalar, açlık gibi kriz hallerinin en çok etkilenenleri çocuklar. Bu depremde de en çok etkilenen toplum dinamiği çocuklar oldu. Çünkü hem afet öncesi planlamada –AFAD yetkililerin, belediyelerin planlamalarında–, hem afet anında, hem afet sonrasında çocukların hem katılım ilkeleri hem de bir birey olma halinden kaynaklı hakları göz ardı edildi ve çocuklar hak sahibi olarak görülmediler.

Bunun yanında devlet, koruma ve önleme yükümlülüğünün yanı sıra iyileştirme ve onarma yükümlülüğünde de çok yetersiz kaldı. Çocukların birçoğu aslında depremle yeni tanıştılar. Güvenli alan olarak gördükleri evleri, sosyalleştikleri alanlar, okulları, gündelik hayatlarını idame ettirdikleri toplumsal ve sosyal alanların tamamının ya yıkıldığına şahit oldular ya da gündelik hayatlarını devam ettiremediler. Çünkü toplanma alanlarındaydılar, evleri yıkıldı. Bu çocuklar yakınlarını kaybettiler. Tüm bunların yanı sıra aslında yetişkinler ya da çocuklarla iletişim kuran herkes depremin sonuçlarını çok kötü bir tabloyla ortaya koydu. Ya da işte olması ihtimalindeki durumları söylediler.

Buna dair Adıyaman'dan çok çarpıcı bir örneğimiz var. İşte dağdaki bir taşın depremde aslında yerinden hareket ettiği ama hava soğuk olduğu için donduğu ve havalar ısınınca gelip köyü yok edeceğine dair çocuklara sürekli bir aktarım, yalıtımsız ve filtresiz bir konuşma hali devam ediyor. Ve çocuklar aslında depremle baş etme yöntemlerini dahi bulamamış iken böylesi kötü senaryolarla da baş etmeye çalışıyorlar. Deprem ve sonraki belirsizlik hali, çocukları katbekat travmatize etti. Durum buyken de daha ilk elden, yani biz göçükte belki saatlerce ya da günlerce kalmış çocukların tekbirle, Allahuekber nidalarıyla çıkarıldıklarına şahitlik ettik. Ya da işte çocukların rızası olmaksızın, unutulma hakları dikkate alınmaksızın ve ihlal edilerek sosyal medyada işte bir “kahramanlık örneği”ymiş gibi göçük altından çıkarılan çocuklara şahitlik ettik. İşte bütün ebeveynlerini, bakım verenlerini kaybetmiş çocuklara “herkes çok iyi” denilerek çok olumlu bir tablo çizildiğini gördük. Ya da kayıt dışı olmaları veya koordinasyonsuzluk sebebiyle nereye götürüldükleri belli olmadığı için bu çocukların farklı farklı yerlere gitmeleri ve travmatize olmalarına şahitlik ettik. Yani aslında deprem anından sonra çocuklarla temas eden bütün yetişkinlerin; bakım verenler olsun, görevliler olsun, yetkililer olsun, psikolojik ilkyardım, çocuk alanında psikolojik yardım bilmiyorsa ya da çocuk hakları odaklı bir bakış açısına sahip değilse çocukları tekrar tekrar tetiklediklerine şahit olduk.

Bu arada biraz şuna dikkat etmeyebilirim, çünkü çalışmalarımız çok iç içe olduğu için bazen başa dönebilirim. Tam da burada, aslında Diyarbakır'da zaten güçlü bir sivil toplum vardı ve 2018'den bu yana Diyarbakır'da çocuk ağı vardı. Biz de saat 4'teki ilk depremden sonra hızlıca bir araya geldik ve ikinci depreme toplantıda yakalandık. Çocuk ağını kriz ağına

çevirdik ve bir gönüllü ilanına çıktık, Diyarbakır’da çalışacak 300 küsür gönüllümüz oldu ve çalışma alanı olarak Diyarbakır ve Adıyaman’ı belirlemiştik. Adıyaman’a gidecek gönüllülerimiz oldu. İlk anda ne yapılacağı belli değildi, akut bir süreçti. Dolayısıyla temel ilkyardıma ihtiyaç vardı ve biz de onu yapmaya başladık.

Ama elbette ki bunları çocuk hakları odaklı gerçekleştirdik. 8 Şubat’ta ilk kez ihtiyaç analiziyle birlikte daha çocuk alanı ekseninde çalışmalarımıza başladık ve sonrasında çocuğun iyi olma halini gözetebilmek için 9 Şubat’ta bir izleme çalışması yaptık ve birçok toplanma alanına gittik. Aslında çok temel sorular sorduk, tamamıyla iyi olma hallerini gözettik. “Güvende hissediyor musunuz? Yetişkinlerle iletişiminiz nasıl? Gıdaya erişebiliyor musunuz? Sağlık hizmetine erişebiliyor musunuz?” minvalinde 5-6 soruluk bir izleme çalışmamız oldu. Bu verilerimizi çok dilli bir şekilde raporlaştırdık ve kamuoyuyla paylaştık. Bu izleme çalışması sonrasında aslında çocuklarla temas etmenin çok acil bir ihtiyaç olduğunu fark ettik.

İlkin statta ağın bileşeni olan bir meslek örgütüne tahsis edilmiş bir çadır alanında envanterlerimizle birlikte çocuk oyun çadırını oluşturduk. Tabii o gün yetkililer bizi çıkardı. Dolayısıyla orada kalamadık. Sonrasında stattan aslında yararlanıcı kitlesinin çok daha fazla olduğu bir alanda, dört alanda çocuk oyun çadırı kurduk ve stat boşaltılana kadar çocuklarla bir hayli temas edebildik. Ayın 8’inden sonra iki raporumuz, iki izleme çalışmamız daha oldu. Bu daha çok “iyi olma hali” de dahil olmak üzere çocuk hakları bağlamında, yerleşim, donanım ve hizmetler açısından değerlendirme şeklinde ilerledi. Aslında çok çeşitli kategorik hak ihlalleri olduğu ortaya çıktı. Çocukların gıdaya, temiz suya, hijyene, sağlığa, sağlıklı çevrede barınma hakkına, lavaboya, duşa, menstrüel hijyen hizmetlerine, mamaya, beze, oyun hakkına, katılım hakkına, eğitim hakkına hakikaten ulaşamadıklarını fark ettik. Yani ilk aşamada zaten Diyarbakır’da barınma alanlarının birçoğu düğün salonları, okullar, kafeler gibi barınmaya çok da uygun olmayan alanlardı. İnsanlar yatak bulamıyorlardı. Çoğu kez ya sandalyeleri birleştirerek bir arada kalıyorlar ya da minderlerde yatıyorlardı veya üstlerini yere koyup yatıyorlardı. Tam bir kriz hali vardı. Çadır alanlarında da açıkçası çok daha farklı bir tabloyla karşı karşıya kalmadık. Bu çok iç içe birlik ve hijyene ulaşamama hali, aslında uyuz ve bitlenme gibi salgınlara da sebep oldu ve burada karantinaya alınan yararlanıcılar da oldu.

Aynı zamanda Zeynep de bahsetmişti. Gıdaya erişim sistematik ve saatli değildi. Dolayısıyla birçok çocuk neredeyse gıdaya erişemiyordu. Zaten erişebilecekleri gıdalar da çorba, kuru baklagil ve pilav olduğu için çocuklara uygun bir beslenme programı da yoktu. Ayrıca çocuklar büyük toplanma alanlarında da habersiz kaldıkları için çoğunlukla aç kalıyordu. Diyelim ki bir şekilde haberdar olmuşlarsa da toplanma alanlarında yemekler bir yerden dağıtıldığı için çocuklar ezilme ve izdiham riskiyle karşı karşıya kalıyordu. Yine Diyarbakır’da bir alanda yemek dağıtımını tam bir havuzun yanındaydı. O havuz, iki metre kirli suyla doluydu, dolayısıyla boğulma riski de taşıyordu. Alanlarda tabelalar, aydınlatma olmadığı için çocuklar çoğu kez ya işte çadırın içinde ya da çadırın önünde kalıyordu ve lavabo düş ihtiyaçlarını gideremiyorlardı, alana çıkamıyorlardı çünkü kaybolma ihtimalleri vardı. Sahadaki görevliler de büyük toplanma alanlarında o alanın oryantasyonunu almadıkları için onların da bilgisi

yoktu. Dolayısıyla yararlanıcı kitleye de anlatamıyorlardı. Duş ve lavaboların zaten ulaşımı çok zordu ve cinsiyetsizdi ilk aşamalarda. Sonrasında da aslında tekli lavabolar vardı. Yararlanıcılar, ağır hasarlı ya da orta hasarlı evleri girilebilecek durumdaysa, yıkılmamışsa, evlerine gidip duş ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kalıyorlardı.

Sağlık hizmetine erişim çok ciddi bir sorundu. Zaten ihtiyaç odaklı gelişmiyordu. Çadırılarda, diyelim ki, 15 kişi kalıyordu. Yalnızca bir kişinin adı alınıyor ve o çadırda 15 kişi kalıyordu. Yani o çadırda 15 yetişkin ve sağlıklı erkek kalıyordu. Dolayısıyla cinsiyet gözetilmiyordu, engel durumu gözetilmiyordu, yaş durumu gözetilmiyordu, özgün ihtiyaçların hiçbiri giderilmiyordu. Hakeza işte görme engelli bir vatandaşın çadır alanında bulunması çok mümkün değildi. Çünkü işte engelli alanlarda kablolarla geçiş zor bir hale getirilmişti. Aynı zamanda çadır alanlarında sobalar nedeniyle de yangın riski vardı. Aynı zamanda Fahrettin Koca'nın "Hazır su için" demesine rağmen toplanma alanlarına hazır su getirilmediği için suya ulaşım da çok ciddi bir sorundu. Birçok kategorik ihlal vardı ve biz bunları gözledik ve bunların raporunu hazırladık. Aynı zamanda bu raporların savunmanlığını da yaptık. BM'ye göndermek üzere bilgi notları oluşturduk. Çok çeşitli lojistiğimiz, hukuk masamız, kaynak geliştirme masamız, psikososyal masamız var ve buralardan tamamının takibini yapıyoruz.

432

Cezaevine dair de bir görüşme notu hazırladık. Samsun'daki avukat arkadaşlarla da paylaştık. Cezaevinde ziyaretimizi de yaptık ve buradaki çocuklardan ebeveynlerini kaybeden yok. İhmal istismar masasına dair de şöyle bir durum var. Zaten, lavabo ve duşların ortak kullanılması ve iç içe olması sebebiyle toplanma alanlarında ihmal istismara dair ciddi kaygılarımız vardı. Bir masamız var, bir başvuru aldık yalnızca, onun da takibini hâlâ yapıyoruz. Raporlarımız ve resen öğrendiğimiz durumlar üzerine de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na, İçişleri Bakanlığı'na Bilgi Edinme Kanunu kapsamında başvurularımız var. Aynı zamanda gördüğümüz ihlallere dair suç duyurularımız var. Ayrıca basın açıklamaları yapıyoruz.

Bir de bu kriz anlarında aslında mülteci çocuklar var. Diyarbakır'da bir toplanma alanında mülteci çocuklar da vardı ve kriz anlarında aslında ırkçılık ve nefret söyleminin ne kadar yoğunlaşabildiğine şahit olduğumuz için oralara dair de sağduyu bilgi notlarımızı paylaştık.

Buradaki görevlilerden takibini yapamadığımız şöyle bir durum oldu: Belli toplanma alanlarında güvenliği sağlayacak kişiler koruculardı. Bu korucular üniformalı ve silahlı geliyorlardı ve sürekli volta atıyorlardı. Bu, çocuklar için tetikleyici bir noktadaydı. Biz bütün bunların takibini yapmaya çalışıyoruz. Şu anda Diyarbakır ve Adıyaman'da çalışıyoruz. Son raporumuzu 28'inde yayımladık. Çünkü artık yetkililer tarafından alanlara girişlerimiz kısıtlandı. Ama şu anda Adıyaman'da halihazırda sivil toplum örgütlerinin idaresinde olan bir alan var ve biz oraya ayın 8'inden itibaren gönüllü göndermeye başladık. Dördüncü gönüllü ekibimiz artık kalıcı oldu. Orada bir çocuk çadır alanı oluşturdu. Hem bir oyun çadırımız var, hem bir sınıfımız var hem de bir oyun alanımız var. Tüm çocukları iki kategoriye ayırdık. 9 yaş altı ve 9 yaş üstü diye. Uygun malzemeleri temin ettik. Sabah 10.30'dan akşam 17.00'ye kadar birlikte yaşının gereğine göre cevap olmaya çalışıyoruz ve burada katılım hakkına çok

dikkat ettik. Çadır alanını kurarken de oyun alanını boyarken de çocukların ait hissetmeleri bizim için çok önemliydi. Bunları söyleyebilirim.

Bir de ilk aşamada üç modüllük bir oyun çalışmamız vardı. Sonrasında artık bu akut sürecin geçmesiyle beraber psikososyal ekibimiz 14 modüllük bir psikososyal çalışması hazırladı ve Adıyaman'daki çocuklarla artık psikososyal çalışmaya başlayacağız. Gönüllülerimizin genelde çocuklarda terk edilmiş hissi uyandırmaması adına onları yerleşik ya da uzun aralıklı bulundurmaya çalışıyoruz. Giden her gönüllümüz de onlarla ne kadar temas edeceğini çocuklara çok açık bir şekilde anlatmaya çalışıyor.

Biraz Diyarbakır'daki çadır alanından da bahsetmek istiyorum. Dicle kenarına çadır alanı kurulması kararlaştırıldıktan sonra bir basın açıklaması şeklinde raporumuzu yayımladık. Basın açıklamasında, oranın toplumdan çok izole olduğunu, sel ve taşkın ihtimalini barındırdığını, yazın böcek istilasına uğrayacağını ve güvenli olmadığını söyledik. Buradan sel ve taşkın ihtimali olduğu için sağlayıcıları çıkardılar. Orada bir yararlanıcı yaşamını yitirdi. Dolayısıyla aslında çocukların iyi olma halini gözetebilmek için çocuklarla beraber çocuk dostu yaşam alanlarına ihtiyacımız var. Ve aslında yetkililer alanlarda çalışan çocuk hakkı temelli sivil toplumu buralara dahil etmeli, birlikte yürümeye ihtiyacımız olduğunu söylemek istiyorum.

Mualla Buket Soygüt: Çok teşekkür ederiz. Bir hayli sorun var ve bir hayli iş yapıyorsunuz. Gerçekten kendi adımı da müteşekkirim. Kapatırken bir-iki cümle söyleyeceğim ama önce bir sorumuz var, Zeynep Kılıç'a yönelik. “Yapılan tespitlere istinaden alınan önlemler veya düzeltmeler var mı?”

Zeynep Kılıç: Somut olarak söyleyebileceğim bir şey yok aslında. Bizim kamuyla ilişki kurma gibi bir önceliğimiz var. Ama onu da aktif biçimde yürütebildiğimizi söylemek mümkün değil. Bireysel düzeyde oluyor. Yani genel kamu sisteminin içinde çok görünmüyoruz ama çok büyük emeklerle, büyük özveriyle çalışan çok fazla devlet çalışanı var. Yani sosyal hizmet alanında var, tıp alanında var vesaire. Orada daha birebir başka türlü bir yaklaşım olabiliyor. Ama daha sistemik düzeyde pek mümkün değil gibi görünüyor. Bu arada şunu söylemek lazım aslında, yani bütün alanlar için çok dağınık bir devlet örgütlenmesinden bahsediyoruz. Cemaatlerin bu kadar alan bulabilmesi tabii ki politik bir tercih ama bir yandan da devletin nasıl başa çıkacağını bilmemesiyle de çok doğrudan ilişkili. Dolayısıyla şu an sahada ne olduğunu çok kestirebilmek mümkün değil. Orada bir koordinasyonun olmadığını çok net görüyoruz. Bu bir risk taşıyor çocuklar için. Yani buraya da elbette bakılması lazım. Ama aynı zamanda bir yandan da sürekli birimlerimiz boşluk doldurmaya çalışıyor. Bunun da önemli bir tespit olduğunu düşünüyorum. Bizim işimiz olmamalıydı bu, yani biz başka şeyler yapıyor olmalıydık. Devletin yapması gerekenleri yapıyoruz her birimiz şu an. Yani buradaki üç konuşmacı da bence ısrarla aynı şeyden bahsetti. Dolayısıyla maalesef, yani soruya olumlu bir yanıt veremiyorum.

Mualla Buket Soygüt: Teşekkürler... Başka soru yok. Dolayısıyla birer cümle, söyleyemediğiniz bir şey varsa alayım.

Hande Gündoğdu: Ben diğer konuşmacı arkadaşlarım konuşurken, söylemeyi unuttuğum iki şeyi de hatırladım. Biri Kuran kursları. Aslında pedagojik olarak da uygun olmayan yaş kuşağındaki çocuklara yönelik olarak açılmış. Ayrıca yasal düzenleme de devlet dışında herhangi bir kurumun dini eğitimi veremeyeceği şeklinde düzenlenmiş. Ancak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı bu yasal düzenlemeyi çeşitli vakıflarla yaptığı protokollerle aşılıyor. İlk Nurdağı'nda 4 yaş Kuran kursu çadırıyla basına yansıdı. Nedir, ne değildir, böyle şey mi olur diye tepki aldığında yapılan açıklama şuydu: "Burada hukuksuz bir durum yok. Burada yapılan bir protokol var. Milli Eğitim Bakanlığı'yla Diyanet İşleri Başkanlığı arasında bir protokol uyarınca açılmıştır ve hukukidir. Yasal dayanağı da budur" dendi. Biz dernek olarak İdare Mahkemesi'ne bu protokolün iptali ile ilgili bir dava açtık. Bunu belirtmek isterim, çünkü Zeynep Hocam da bahsetti. Tekil bir örnek olarak öğrendik. Şimdi bütün alanlarda varlığını sürdüren bir hal aldı. Bu protokolün iptalinin sağlanması aslında bu sorunun her yerde ortadan kalkması ile sonuçlanabilir. Bunu eklemek istedim. Çünkü bu oldukça sorunlu bir başlık. Davanın sonuçlarını da tekrar bir araya geldiğimizde paylaşırız. Teşekkür ediyorum. Benim için de çok öğreticiydi bu oturum.

Eylül Özgül Tekin: Aslında eğitim hakkını detaylandırmadığımı fark ettim. Temel ihtiyaçlara dair çalışma yaparken daha ilk günden ya da ikinci günden eğitim gören çocukların ders kitapları istediklerine şahit olduk. Dolayısıyla eğitim hakkı zaten çok temel bir hak ama aynı zamanda bir sosyal alan ve bir sağaltım alanı. Başka pratiklerden, olumlu pratiklerden bahsederek... Biz çadır alanlarında da eğitim yapıldığına şahit olduk, Japonya'daki gibi. Evet, belki buradaki eğiticiler depremzedeydi, okullar yıkılmıştı. Yani Diyarbakır özelinde söylemiyorum. Ülke genelindeki 11 il bazında konuşuyorum. Ama çadır alanlarında hele ki biz 2 yıllık bir Covid-19 tecrübesi yaşamışken ve salgında da alternatif bir eğitim altyapısı ihtiyacı çok açıkken ve eğitim hakkı sebebiyle yaşamını yitirmiş çocuklar varken... Buralarda eğitim hakkının, yani çocukların yurtlardan çıkarılmasıyla çocukların eğitim hakkından mahrum edilmesi bence çok iç içe şeyler. Üniversitedeki çocuklar depremzedeler yerleştirildiği için yurtlardan çıkarılıyor, eğitim hibrite döndürüldüğü için eğitim hakkından yoksun kalıyorlar. Alternatifsiz kalıyorlar çünkü barınma alanları yok ya da barınma alanları yıkıldığı için toplanma alanlarında kalan çocuklar eğitim olanağı olmadığından eğitim haklarından mahrum kalıyorlar. Oysa eğitim hakkı çok temel bir hak ve gerçekten bir sosyalleşme, bir sağaltım alanı. Bu yüzden bir Covid-19 süreci de geçirmişken eğitim hakkından bu kadar kolayca vazgeçiliyor olması çok ciddi bir ihlal alanı bence. Bunu söylemek istemiştım.

Zeynep Kılıç: Eylem'in söylediğinin üstüne ben de yeteri kadar vurguladığım için altını çizmek istedim. Aslında temel mesele şu, bu çocuk odaklı olunmamasının en temel göstergesi de

aslında çocukların birey olarak görülmemesi... Katılımla ilgili hiçbir şey görmüyoruz, en çok ihlal edilen alanlardan bir tanesi de bu. Yani çocukların kendi hayatlarına dair söz söylemesi ya da işte kendi travmalarıyla başa çıkabilmek, kendi iyileşme süreçlerini yönetebilmek için bir alana, bir söze sahip olmasıyla ilgili çok büyük eksiklik var. Yani o hep öteleniyor, hiç oraya gelinmiyor. Herkes çocukları kurtarma çabasında olsa da buraya, katılım hakkına alan açabilen çok az sayıda insan olduğunu da söylemek lazım, bu çok önemli. Eylem, altını çizmişti. Ben daha da kalın kalemle çizmek istedim.

Mualla Buket Soygüt: Çok teşekkürler. Evet, çocuğun katılım hakkı zaten problemlili bir alan, biliyorsunuz. Yani medeni hukukta da öyle ceza hukukunda da öyle. Burada da böyle olması şaşırtıcı değil, ne yazık ki. Bütün konuşmacılara çok teşekkür ediyorum. Gerçekten çok bilgilendik. Durumun ne kadar vahim olduğunu da bir kez daha görmüş olduk. Ve bir şey daha vurgulandı: Özellikle devletin hazırlıksız olması ve sivil toplumun o bölgede devletin işini yapıyor olması. Halbuki belki çok daha ince işler yapabilmeliydi sivil toplum, temel problemleri devlet giderebilseydi. İşte o riski azaltmaya dair, ne yazık ki, alınması gereken aksiyonların vaktinde alınmaması en büyük sebep. Yine de iş başa düşüyor, hele mevzu çocuklar olduğunda. Çocukların yaşları, gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak ve depresyon etkilerinin de uzun süreli olacağını tahmin edebildiğimiz için hep elimizin, gözümüzün bölgede olmaya devam etmesi gerekiyor. Devletin buradaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmesi için çalışmak gerekli. Kendi adıma da eklemek isterim ki, akademisyenler olarak yapabileceğimiz ne olursa her zaman desteğe hazırız.